

BUYUK AJDODLARIMIZNING TA'LIM TIZIMIGA QO'SHGAN INNOVATSIYON
YO'NALISHLARI

Saidov Qobil Maxmudovich

O'R QK Kichik mutaxassislar tayyorlash Markazi

“Artilleriya” sikli katta o'qituvchisi, Qurolli kuchlar xizmatchisi

Adilov Jo'rabek Narimmatovich

O'R QK Kichik mutaxassislar tayyorlash Markazi

muxandislik sikli katta o'qituvchisi, podpolkovnik

Annotasiya: ta'lim tizimini isloh qilish vazifalari muvaffaqiyatli xal etilsa, ijtimoiy siyosiy iqlim keskin o'zgaradi, odamlar ongida demokratik qadriyatlar qaror topadi. Inson jamiyatdagi o'rnini ongli ravishda o'zi belgilaydi.

Kalit so'zlar: ilm-fan rivoji har bir davrda o'ziga yarasha ma'lum darajada taraqqiy topib, rivojlanib borgan.

Ta'lim tizimida olib borilayotgan islohatlar jarayoning mazmuni va mohiyati.

Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, jahon va sharq ilm - ma'rifatining buyuk nomoyondalari bo'lmish Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Muxammad Ibn Muso al-Xorazmiy, Abu Ali Ibn Sino, Yan Amos Komenskiy, Abdulla Avloniy va boshqalar o'zlarining asarlarida o'qituvchilik kasbi, uning mashaqqatlari, shuningdek o'qituvchi shaxsida aks etishi zarur bo'lgan sifatlar xususidagi qarashlarini yoritish orqali o'zlari ham pedagogik jarayonning mohiyatini anglamagan, bolaga nisbatan chuqur xurmatda bo'lmagan shaxs ta'lim - tarbiya samaradorligi va inson kamolatini ta'minlovchi fikrga ega bo'lmaydi. Ularning pedagogik madaniyatlari negizida bolani tushina olish, unga nisbatan insonparvar munosabatda bo'lish, vaziyatni to'g'ri baholash, yuzaga kelishi extimoli bo'lgan ziddiyatlarni o'z vaqtida bartaraf etish, pedagogik faoliyatning insoniyligi, jamiyat taraqqiyoti hamda pedagogik jarayonda o'rganuvchi ongiga singdirilayotgan ezgu-g'oyalarning xayot barqarorligini ta'minlashda qudratli omil (vosita) ekanligiga ishonch kabilar tashkil etgan.

Ta'limning o'ziga hos xususiyatlaridan biri, ayniqsa oliy ta'limdagi o'ziga hoslik har bir inson, hamda bo'lajak mutaxassisda mustaqil o'qish, mustaqil rivojlanish va butun umri davomida o'z bilimlarini, extiyoji, imkoniyati darajasidan kelib chiqqan holda uzluksiz ravishda o'z ustida ishlab, xayotga moslasha olish qobiliyatini shakillantirishdir. Har qanday faoliyat va jarayon vaqti kelib, innovasiyani yangilanishni talab qiladi.

Shunday ekan bizning ta'lim jarayonini yangilash va yetuk qadrlarni yetishtirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini tubdan isloh qilish (Reforma) qilish uchun 1997 yil 29 avgustda “Ta'lim to'g'risidagi” qonun qabul qilindi. Shu bilan birga yetuk kadrlarni yetishtirish maqsadida shu kunning o'zidayoq “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”

qabul qilindi. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” ning asosiy maqsadi-ta’lim soxasini tubdan isloh qilish, uni o’tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to’la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma’naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali intellektual saloxiyati kuchli bo’lgan kerak bo’lsa boshqa davlatning mutaxassis kadrlari bilan raqobatlasha oladigan ulardan ustun bo’la oladigan kadrlar tayyorlash Milliy tizimini yaratishdir.

Innovasiya yangilik kiritish, o’zgartirish kiritish, ya’ni (*inglizcha-so’zdan olingan bo’lib, yangilik yaratish degan ma’noni anglatadi*).

Jaxon ilm – ma’rifatining buyuk nomoyondasi Muxammad Ibn Muso al- Xorazmiy (783- 850) y. yashab ijod etgan buyuk mutfakkir olimdir.

Xorazmiy matematika, geografiya, falakiyot sohaslarida yirik tadqiqotlar olib borgan. Lekin u ko’proq matematika sohasidagi yangilik yaratgan nazariyatchi hamda pedagog – uslubiyatchi olim sifatida tarixda nom qoldirgan. Xorazmiy ilmiy merosi bilan bilish nazariyasiga ulkan xissasini qo’shdi. Olimning “Al-Jabr va Muqobala” asari matematika fanini rivojlantirib, shu asari tufayli olimning “Al- Xorazmiy” nomi lotincha “Algoritm” shaklini oldi, keyinchalik hozirgi zamon hisoblash matematikasining asosiy tushunchasi algoritimga aylandi. Xorazmiy arifmetikaning algoritmlari bo’lgan qo’shish, ayirish, ko’paytirish, bo’lish va boshqa qoidalarini yaratgan.

Xulosa qilib aytganda, al-Xorazmiy Yevropa va Sharqda falakiyot va matematika sohasidagi yangi davrni ochdi. Xindlarning o’nlik tizimi raqamlari Xorazmiy tufayli “Arab raqam” lari nomi bilan fanga kirdi.

Abu Ali ibn Sino X asrning oxiri XI asrning boshlarida yashab ijod etgan buyuk mutaffakkir olimdir. Olim 16 yoshidan boshlab barcha fanlar sohasida mustaqil mutolaa qila boshladi. Bu davrda u kunduzlari tinmay, kechalari uxlamay kitob o’qishga kirishdi. Abu Ali ibn Sino tarbiya jarayoni aqliy, jismoniy, ahloqiy, estetik va mexnat (xunar o’rgnish) tarbiyalarining bir butunligini taqoza etadi deb ko’rsatgan edi. Abu Ali ibn Sino maktabda o’qish, tarbiya ishlarini jamoa tarzida tashkil etish g’oyasini olg’a surdi, o’qitish jarayoning didaktik asoslarini yaratdi. Olimning fikricha, bolani kitobga band qilib qo’ymaslik, o’qish sekin-asta yengilidan og’iriga qarab borish orqali olib borilishi kerak. O’quvchilar bilan olib boriladagan mashiqlar ularning yoshiga mos bo’lishi lozim deydi.

O’quvchilarning mayli hamda qobiliyatlarini hisobga olish zarur Abu Ali ibn Sino “Kitob-al Qonun fit-tib ” (Tib-qonuni), ”Tadbiri manzil”, “Donishmand”, “Hidoyat” va boshqa ko’plab asarlarida pedagogikaga doir qarashlari va ta’limotlarini bayon etgan. Ta’lim mohiyat e’tibori bilan dars berish jarayonini, ya’ni pedagog (o’qituvchi) faoliyatini, umuman o’qituvchining bilm, o’rganish faoliyatiga rahbarlik qilishni hamda o’qish jarayonini, ya’ni o’quvchi faoliyatini bildiradi.

Ta’lim va tarbiya jarayonida shaxsning sifatlari, dunyoqarashi, qobiliyati va tafakkuri rivojlanadi. Ta’lim avlodlar o’rtasidagi ma’naviy vorislikni ta’minlaydi, kishilarning ijtimoiy-tarixiy tajribalri yoki avlodga ta’lim-tarbiya orqali o’tadi.

Ta'limning maqsadi obyektiv xayot talablariga muvofiq holda o'zgarib borgani qabi ta'limning harakteri, yo'nalishi ham uning maqsadiga muvofiq o'zgarib boradi.

Ta'lim jamiyat qurilishining muhim muammolarini xal qilish jamiyatning moddiy-texnika bazasini yaratish, ijtimoiy munosabatlarni tarkib toptirish, yangi kishini tarbiyalashga yordam beradi. Ta'lim jarayonida ma'lumot olinadi va tarbiya amalga oshiriladi.

Ta'lim bilim berish, malaka va ko'nikmalar xosil qilish jarayoni, kishini xayotga va mexnatga tayyorlashning asosiy vositasidir.

Xulosa: demak biz yuqorida bildirilgan fikr muloxazalardan shunday deyishimiz mumkin. Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va xayotiy zarurati bulgan ta'lim tizimi, qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi.

Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimiz uzluksiz ta'lim tizimini islox qilish va takomillashtirish, yangi sifat boskichiga kutarish, unga ilgor pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy kilish xamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

Ta'limning bugungi vazifasi ukuvchilarni kun sayin oshib borayotgan axborot-ta'lim muxiti sharoitida mustaqil ravishda faoliyat ko'rsata olishga, axborot oqimidan oqilona foydalanishga o'rgatishdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

I. R. Ishmuxamedov, A. Abduqodirov, A. Pardayev. “Ta'limda innovasion texnologiyalar” (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar).-T.: “Iste'dod” jamg'armasi, 2008 -180 b.

